

KNJIGA BOSANSKIH BAJKI S UNIVERZALNIM ETIČKIM PO- RUKAMA

Marija FEKETE SULLIVAN i Mehmed ĐEDOVIĆ (adapt.), *Zlatne bosanske bajke za velike i male*. Sarajevo: Mladinska knjiga, 2018., 356 str.

Na posljednjoj stranici zabilježeno je da je knjiga „štampana u nakladi od 2000 primjeraka na bosanskom jeziku, oktobra 2018.“ U „Zabilježbi redakcije“ (str. 352) istaknuta je želja da se kod potencijalnih čitalaca „ustavi čvršći osjećaj pripadnosti jedinstvenoj bosanskohercegovačkoj zajednici“, pomažući im da otkriju „neiscrpno bogatstvo univerzalnih moralnih poruka koje su ukorijenjene u usmenoj tradiciji naše domovine“. Djevojačko prezime Marije Fekete, rođene 1965. u Sarajevu gdje je završila studij žurnalistike, ukazuje na mađarske korijene. Potječe iz iznimno mješovite obitelji. Do danas je objavila nekoliko zbirki autorskih bajki, kratke priče i roman. Pojedine priče objavljene su, osim na bosanskom i hrvatskom, i na drugim, svjetskim, jezicima. Kao novinarka u ratu je upoznala škotskog dopisnika Kevina Sullivana, s njime sklopila brak i žive u Sarajevu zajedno s kćerkom Katarinom.

Mehmed Đedović, r. 1971. u općini Kalesija, tuzlanski kanton, piše prozu, poeziju, književnu kritiku, esejistiku i novinske tekstove. Između ostaloga, napisao je priče za djecu *Mršavi jelen*, *Složno jato* i *Srce fazana*.

Knjiga sadržava 40 bosanskih bajki koje su ilustrirale vlastitim slikama u boji Sanela Husić-Musabašić, Nataša Jovanić, Enida Mulamujić, Nataša Konjević, Maja Skenderović i Nahla Nukić. One su završile studij na Akademiji likovnih umjetnosti. Njihove slike upućuju čitatelje na događaje prikazane u pojedinoj bajci i bude želju za čitanjem. Prepuštajući književnicima i kritičarima slikarstva da iznesu svoju viziju ove tvrdo uvezane i krupnim slovima tiskane knjige, ograničavam se na mogući etnički i religijski doživljaj naslovnika te na univerzalnu etiku kojom se bavim u okviru zalaganja za međureligijski dijalog.

Gotovo u svakoj bajci glavna lica su sultanije, carevi, veziri, a grad u koji junaci hrle je Stambol. Iz toga je razvidno da u redakciji računaju kako su njihovi odrasli i mali čitatelji etnički Bošnjaci koji su sada većina stanovnika u multietničkoj državi BiH. Ipak, u ovim bajkama ima maštovitih prizora u kojima se mogu prepoznati i kršćanski naslovnici. Tako je u bajci „Vilinski konji“ (str. 112-120) navedeno da se radnja zbiva „kad je

sveti Petar hodio zemljom“, a on je svetac iz vjere i mašte pravoslavnih i katoličkih žitelja ove zemlje. U bajci „Carević“ (143-149) koji je nespretnim potezom izgubio ženu, na prolazu kroz jednu čaršiju uhvati razgovor dviju služavki od kojih se jedna hvali drugarici da joj je gazdarica dobra i da blista od sreće zato što je rodila zdrava sina. Carević na to „skine ćulah (= vunena bijela kapa) i pojavi se. Žena mu, sva sretna, poleti u zagrljaj. Zahvaljujući pustekiji (= prostirka na kojoj muslimani obavljaju molitvu) vrata se na onu planinsku čistinu da predaju dvojici braće njihove čarobne stvari. Više im nisu bile potrebne. Sad su imali ono najdragocjenije što život može dati: ljubav i sretnu obitelj“ (str. 149). Ovdje junaci priče jesu muslimani, ali je sretna obitelj moralna i socijalna vrednota Židova, kršćana i muslimana u BiH i drugdje po svijetu.

U priči „Mala vila“ (156-163) glavni lik je kraljević nakon čijeg „šišanog kumstva“ on izlazi po mjesecini na proplanak i ugleda malu vilu ogrnutu mjesecom koja se nije usudila doći na njegovu svečanost zato što je sitnija od drugih. Na njegovu molbu da se uda za njega, ona traži doživotnu ljubav i vjernost. Sedam godina nakon svečane svadbe umire stari kralj, a među narikačama se pojavljuje i ljepotica crvene

kose koja „nije tugovala za mrtvim kraljem, niti se Bogu molila da ga prihvati u svoje kraljevstvo“. Lovila je pogledom kraljevića, on je prihvatio izazov, a njegova zakonita žena dotle se smanjivala i sasvim nestala. Nova žena bila je gramzljiva i goropadna pa je kraljević nije ni zaustavljao kada je otišla svojim putem. On je do duboke starosti tražio malu vilu, ali se ona „nikada više nije vratila“. Šišano kumstvo je običaj svečanog rezanja pramena dječakove kose prije prvog šišanja koji je u našim krajevima najviše razvijen kod pravoslavaca. Ovom pričom muškarci bivaju poučeni da djevojke ulaze u sretan brak samo po slobodnom pristanku i da bračna nevjera donosi prekršitelju tugu. U bajci „Što Bog daje, to niko ne može omesti“ (241-245) sultanija se udaje za Ciganina koji je kupanjem u jezeru postao bjeloput te od kamenčića iz jezera toliko zaradio da je „hotel otvorio i mnoge ljude zaposlio“. Doznajući za čudesne promjene na Ciganinu i za njegov pošteno stečeni društveni ugled, car je pristao na brak svoje sultanije zaključivši: „Što Bog daje, to niko ne može omesti“. Glagol „omesti“ postoji i u *Rječniku hrvatskoga jezika* Vladimira Anića sa značenjem „spriječiti“.

U bajci „Igman-Alija“ (273-279) igmanski neženja Alija pripovijeda svoje pustolovno

putovanje u Stambol na kojem se oženio ljepoticom, ali mu je punica strogo zabranjivala tući suprugu. Kad je pokušao „izlupati“ ženu i punicu, punica ga čarobnom šipkom pretvorila u magarca. Zatim je za kaznu pretvoren u štene pa u goluba. Istom šipkom on je punicu pretvorio u mazgu te ponovo „postao insan“. Ostao je neženja obrazlažući: „Šta ćeš, došlo je, izgleda, vrijeme da više ni vlastitu suprugu ne smiješ udarati!“ Ovo je šaljiva, ali duboka pouka protiv nasilja u obitelji koja se tiče svih dobronamjernih čitatelja. U „Plamenokosoj“ (306-317) riječ je o lijepoj djevojci koju majka tjera neka izabere proscu ili pođe u šumu i uda se za medvjeda. Dok je ona „tražila drva“, nju je našao ljubazni medvjedski kralj, a ona mu rodila kćerkicu zlatne kose. Dok je zlatokosa rasla u šumi, rasla su i tri kraljeva sina u toj zemlji. Njihova je majka na samrti zatražila od muža neka ne ženi najstarijega dok i mlađi ne narastu za ženidbu. U potrazi za životnim suputnicama sinovi su na očev savjet s kule ispalili strijele. Strijela najmlađega zaustavila se u šumi gdje je živjela zlatokosa djevojka s majkom. Na očev zahtjev da s tijela pokojne majke iz podzemlja donese kraljev prsten, princ uzima za pratilju Plamenokosu, a preminula kraljica daje prsten uz pojašnjenje: „Reci kralju da ga po-

zdravljam i neka plati trideset oka trešanja koje sam ostala dužna. A ako ovo nije zbog tih trešanja, onda ne znam zbog čega sam u čistilištu“ (314). Sin je donio ocu prsten i prenio poruku pokojne majke. Kralj je sazvao podanike na prigodnu svečanost, vratio čovjeku ono što je dugovala njegova žena i zatražio da on „blagoslovi“ uspomenu na pokojnu kraljicu, što je ovaj spremno učinio. Zatim je Plamenokosa omogućila kraljeviću pohod preminuloj majci, ona zahvaljuje sinu na dobrom djelu i moli neka prenese kralju kako je njezina duša „odletjela u raj isti dan u kojem je on platio trideset oka za trešnje“. Uslijedila je svadba trojice kraljevića, a kralj je kasnije zatražio od najmlađe snahe neka ga naslijedi u upravljanju državom godinu dana. Ovdje će čitatelji svih konfesija prepoznati vjeru da pokojnici nakon smrti i dalje žive, a njihovi rođaci na zemlji mogu im pomoći dobrim djelima. U izrazu „čistilište“ katolici će prepoznati službeno katoličko učenje o razdoblju čišćenja nakon tjelesne smrti prije konačnog pridruženja Bogu i svetima u nebu.

Bajka „Šahbaz i Rahman“ (318-327) divno je osvjetljenje prijateljstva kao ljudske i vjerničke vrline u svim narodima i religijama. U posljednjoj bajci „Od smrti se ne može pobjeći“ (340-347) siromašni otac četvero gladne

djece zapao u depresiju i pokušao ubiti se skokom s visoke klisure. Ukazao mu se „čovjek u zelenim haljinama“ te izjavio da ne može umrijeti preko Božje volje. Posavjetovao ga je neka uzme zapiše i kalem te liječi bolesnike koji će mu u znak zahvalnosti davati dovoljno novca za uzdržavanje djece. Kad car zatraži da izliječi njegovu kćer, „neka za nagradu zatraži careva konja. Tako se i dogodilo. Čovjek je izliječio carevu miljenicu, „lijepo se slagao s djecom, radio što je mogao i stizao i bio sretan“ (344). Jednog dana pohodio ga čovjek u zelenim haljinama te najavio vrijeme siromahove smrti. Siromah je na jednoj poljani zatražio od nekih ljudi vode da se napije, ali su oni tražili neka najprije siđe u *grob* koji kopaju za jednog pokojnika u selu. On pristao, ali se opet pojavio čovjek u zelenim haljinama, najavio mu da će on biti ukopan u taj *mezar* i protumačio: „Od smrti se ne može pobjeći. Baš na tom mjestu, pored toga groba, on umrije, i tu ga ukopaše. Otada puče priča da se od smrti, gdje god i koliko god daleko da odeš, pobjeći ne može“ (347). Ovdje je naizmjenično upotrebljavan kršćanski naziv „grob“ i muslimanski „mezar“. Istaknuta je etička norma da, unatoč teškoćama, čovjek ne smije sam sebi oduzimati život koji mu je Bog darovao. Smrt je prirodan zavr-

šetak zemaljskog proputovanja, ne povod zastrašivanju, nego misao na nju treba nam biti poticaj na radosno i odgovorno življenje, otvoreni za Boga i bližnje.

Knjiga jest namijenjena malima i velikima različitih vjera i narodnosti u BiH, ali sadržava puno turcizama, tako da sam nekoliko puta morao posegnuti za internetskim izdanjem knjige *Leksema orijentalnog porijekla u frazemima bosanskog jezika* Amelle Šehović i Đenite Haverić (Sarajevo: 2017.) Neki od upotrijebljenih orijentalizama, kako vole reći bošnjački lingvisti, upotrebljavaju se i u hrvatskom selu Tramošnica, općina Gradačac, gdje sam odrastao. Nadam se da ovi orijentalizmi neće odvratiti mlade i stare od čitanja knjige. Pokojem hrvatskom jezičnom sladokuscu mogli bi smetati izrazi poput „on bahne na vrata“ (258). Trebamo, međutim, biti tolerantni jedni prema drugima u služenju jezikom koji razumijemo bez učenja iz knjiga, ali mu u književnom obliku dajemo drukčiji naziv, upotrebljavamo različite konstrukcije i čistimo ga od „srbizama“ i „turcizama“. Da bi ostali stilski zanimljivi, priređivači su ponegdje upotrijebili sinonime: „... svake noći pocijepala bi po jedne haljine i poderala po jedne čizme“ (232). U dobrom hrvatskom cijepaju se drva, a ne odjeća, ali je trebalo izbjeći ponavljanje

istoga glagola u istoj rečenici.

Čitao sam ovo djelo na pri-smok, s prekidima, radi stupnjevitog upijanja umjetničke proze i etičkih poruka svake od iznesenih bajki. Toplo ga preporučam roditeljima predškolske djece koji svoje sinove i kćeri žele pripremiti na konstruktivan život u pluralnom društvu, zatim pastoralnim djelatnicima, vjeroučiteljima i studentima teologije kod nas.

Mato Zovkić

SJEĆANJE NA VRIJEME PROVEDENO U SVETOJ ZEMLJI

Antonio ŠAKOTA, *Sveta Zemlja: knjiga sjećanja*. Međugorje: Mir, 2018., 317 stranica.

U svibnju 2018. godine u izdanju izdavačke kuće Informativni centar „Mir“ izašla je iz tiska knjiga naslovljena *Sveta Zemlja: knjiga sjećanja*. Radi se o djelu koje se po mnogo čemu razlikuje od mnogih djela slična sadržaja.

Razlog je taj što se to djelo vrlo teško može svrstati u određenu književnu vrstu. Radi se o djelu koje je potpuno „drukčija“ vrsta knjige.

Sadržaj knjige obuhvaća 16 podnaslova. Osim predgovora i uvoda, knjiga prije svega obrađuje pojedina sveta mjesta kao što su:

Nazaret, Haifa i Kana, Kafarnaum, Tabga, Tabor i Hermon, Samarija, Ain Karem, Betlehem, Maslinska gora, Cenacolo, Getsemani, Emaus, bazilika Isusova groba, s tim da je na početku obrađena tema: franjevci u Svetoj Zemlji, a pred kraj knjige: korizma u Svetoj Zemlji. Uz ove teme na kraju knjige nalazi se zaključak te pogovor, kao i tema „Sveta Zemlja – pogled iz franjevačke perspektive“. Uz to su i dvije recenzije knjige, kao i korištena literatura.

Na prvi pogled, iz naslova knjige, čovjek bi pomislio da se radi o hodočasničkom vodiču. Međutim, ne radi se o hodočasničkom vodiču, što autor u samom predgovoru i ističe. Ovo nije vodič, nego neka vrsta „sjećanja“, putopisa onoga što je autor sam prošao i proživio. No, „drukčijost“ ove knjige, u odnosu na druge putopise, je ta što taj putopis nije samo autorov, nego on postaje svačiji tko ga čita. Knjiga nije hodočasnički vodič koji nudi samo informacije, nego je knjiga „osobna iskaznica“ autora, ali je napisana tako da postaje i „osobna iskaznica“ svakog onoga tko ju čita jer se čitatelj i sam identificira s pojedinim detaljima koji su opisani u knjizi.

„Drukčijost“ ove knjige je i u tome što knjiga obiluje teološkim promišljanjem. Moglo bi ju se jednim dijelom svrstati u „teološki traktat“. No, to nije ni u kojem